

Monumentnummer*: 531596

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijkmonument
Inschrijving register* 12 september 2014
Kadaster deel/nr 82658/155

*Woonplaats** Tull en 't Waal
*Gemeente** Houten
*Provincie** Utrecht

Locatiennaam Houten
Locatieomschrijving Werk aan de Waalse Wetering

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Houten	I			860
Houten	I			859

*Omschrijving***

Cluster 57. Fortaanleg met aardwerken, emplacements, gracht, wegen en militaire landsgrond.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE Inleiding

FORTAANLEG MET AARDWERKEN, EMPLACEMENTEN, GRACHT, WEGEN EN MILITAIRE LANDSGROND van het Werk aan de Waalse Wetering als voorbeeld van een vanaf 1875 aangelegd, grotendeels op aarden basis geconstrueerd verdedigingswerk. Het aardwerk is in hoofdzaak ongeveer hoofdletter-D-vormig en volgens een vrijwel symmetrische plattegrond aangelegd, met de spiegelas in ongeveer oostzuidoostelijke richting. In het noordwesten is de hoek van het fort iets terug gelegd. De grootste lengte van het aardlichaam meet ongeveer 135 m en de grootste breedte ongeveer 75 m. Forten en vergelijkbare werken werden gewoonlijk geconstrueerd op basis van vooraf aangebrachte aardlichamen, die als een fundering fungeerden en wegzakken in (een natte en slappe) bodem moesten voorkomen. Bij de bouw van de werken is, behalve dit gewoonlijk tactisch 'voorgevormde' aardlichaam - dat op zichzelf reeds een weerbare rol vervulde of kon vervullen - ook nog een specifieke aanleg gerealiseerd, die bedoeld was om de defensieve kracht te vergroten, de veiligheid van de bezetting te waarborgen en intern en extern transport en verkeer te vergemakkelijken. Zo ontstonden er onder meer aarden dekkingen voor verschillende bouwwerken, om ze minder kwetsbaar te maken voor inslagen van vijandelijk vuur, aarden wallen die de bebouwing en open terreinen dekten en de contouren bepaalden,

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

gedekte toegangen, bestrate paden en appellaatsen. De aardwerken zijn in sterk van elkaar verschillende grondplannen aangelegd, vaak met een of meer bastions, die eveneens in vorm konden verschillen. Rond het aardlichaam kwam - indien mogelijk - een natte gracht te liggen, met hierover gewoonlijk een (beweegbare) brug - verschillende typen komen voor - die deel uitmaakte van het wegensysteem. Soms bestond er een vaste oeververbinding in de vorm van een dam. Langs de buitenzijde van de grachten lag vaak een weg of pad. Zo'n weg kon zowel in de vorm van een gedekte weg zijn aangelegd, maar kon ook wel gelijk met of zelfs boven maaiveldniveau liggen. Deze wegen konden verschillende functies hebben, uiteenlopend van openbare weg tot onderhoudspad en ook van militaire gedekte weg tot exclusieve toegangsweg naar het fort. Buiten de natte gracht bevindt zich bovendien vaak een (van oudsher en vaak nog ten dele) met grenspalen als zodanig aangemerkte zone waarover het Ministerie van Oorlog zeggenschap had, de Militaire Landsgrond. Het Werk aan de Waalse Wetering wijkt niet principiële af van dit algemene patroon, maar kenmerkt zich door de vrijwel symmetrische plattegrond. De aanleg van het aardwerk is nog grotendeels intact en is grotendeels gerestaureerd, waardoor het oorspronkelijk silhouet markant aanwezig is. Het aardwerk kent plaatselijk voorzieningen om het te beklimmen. De vroegere toegangsweg is rond 2006 geheel vervangen door een nieuwe, naar ontwerp van de oorspronkelijke brug.

Omschrijving

FORTAANLEG MET AARDWERKEN, EMPLACEMENTEN, GRACHT, WEGEN EN MILITAIRE LANDSGROND van het Werk aan de Waalse Wetering. Het werk is in de laatste periode van aanleg van forten in de Nieuwe Hollandse Waterlinie ontstaan als een klein gesloten aardwerk met opritten naar de emplacementen of opstelplaatsen voor geschut. Het aardwerk bedekt de centraal gesitueerde bomvrije kazerne en de hier bovenop gebouwde bomvrije remise. Doordat de wal aan de frontzijde ook duidelijk hoger is opgetrokken dan aan de keelzijde, vertonen de aardwerken plaatselijk een vrij sterk reliëf. Het aardwerk is geheel begroeid met gras; mogelijk bevinden zich in de noordelijke helft van het werk in de aardwerken resten of sporen van betonnen munitienissen. Het aardwerk wordt omgeven door een natte gracht. Deze is nog compleet aanwezig en is omstreeks 25 meter breed aan de frontzijde(n) en circa 12,50 meter aan de keelzijde. Langs de buitenzijde van de gracht enkele hardstenen grenspalen die de Militaire Landsgrond markeren. De toegangsweg leidt over de Militaire Landsgrond - westelijk langs de fortwachterswoning - van de Waalse Wetering naar de toegangsweg, die zich centraal aan de keelzijde van het werk bevindt. De Militaire Landsgrond valt in principe onder de bescherming.

Waardering

De FORTAANLEG MET AARDWERKEN, EMPLACEMENTEN, GRACHT, WEGEN EN MILITAIRE LANDSGROND van het Werk aan de Waalse Wetering is van algemeen belang vanwege:

- * Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is aangelegd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.
- * Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw). Het betreft hier een onderdeel uit de periode 1871-1886, namelijk een aarden aanleg met gracht en het vertegenwoordigt een late fase in de aanleg van forten in de Nieuwe Hollandse Waterlinie.
- * Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

- * Archeologische waarden, vanwege mogelijk nog in de aardwerken aanwezige resten of sporen van betonnen munitienissen.
- * Het onderdeel is een representatief voorbeeld van een verdedigingswerk met een beperkt aantal, in twee lagen aangebrachte en aardgedekte, bomvrije gebouwen uit een late periode van aanleg van de Nieuwe Hollandse Waterlinie.
- * Het onderdeel is gaaf bewaard in de 19de-eeuwse toestand - zonder 20ste-eeuwse toevoegingen - en laat zich van dichtbij en veraf goed in zijn fysieke en functionele positie herkennen.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Fort, vesting en -onderdelen

Functie